

Elevernas särskilt stora potential var bara en bluff

Arbetsvärlden den 8 november 2017

En av de mest frustrerande forskningsartiklar som jag känner till skrevs redan på 60-talet. En psykolog och en lärare samarbetade för att undersöka hur lärares förväntningar kan påverka barns inläring. Studien började med ett intelligenstest av barn i arton skolklasser på mellan- och lågstadiet. Lärarna informerades av forskarna om vad testet hade visat. Ungefär 20 procent av eleverna pekades ut som barn med särskilt stor potential att öka sin intelligens.

Vid återbesök ett år senare visade sig resultaten från intelligenstestet ha besannats. Ett nytt intelligenstest visade att eleverna med "stor utvecklingspotential" hade blivit mycket smartare under året. Ännu en uppföljning, efter ytterligare ett år, visade samma sak. Barnen med hög potential fortsatte att bli smartare snabbare än sina klasskompisar.

Kruxet i studien var att forskarna hade ljugit för lärarna om barnens resultat. De 20 procent av barnen som pekats ut för att ha "stor utvecklingspotential" var i själva verket slumpmässigt utvalda. Att de hade blivit smartare över åren berodde bara på lärarens beteende. Tron att vissa elever hade mer potential än andra ledde till mer uppmärksamhet, högre förväntningar och mer stöd.

Varför är resultaten i den här forskningen så frustrerande? En anledning är att förväntningar finns överallt omkring oss och att låga förväntningar oftare drabbar vissa grupper. Det gäller exempelvis kvinnor, utrikes födda och inte minst personer med funktionsnedsättning. När en förväntning väl har uppstått är den också mycket svår att förändra. Inom psykologi kallas detta fenomen konfirmeringsbias. Människors hjärnor tar genvägar och tolkar ny information i enlighet med den de redan har – korrekt eller inte. När en förväntning uppstått blir den svår att förändra och riskerar därför att bli självuppfyllande.

Helt ny forskning visar hur en vanlig typ av låg förväntning om flickor, att de är sämre i matematik och naturkunskap, leder till sämre prestationer. Studien följde barns inläring över tid i italienska högstadieskolor. Doktoranden Michaela Carlana samlade in data om lärares fördomar genom att låta dem göra online-testet Implicit Association Test, skapat av forskare på Harvard. Flickor och pojkar gick ut högstadiet med sina respektive lärare, varvid Michaela kunde jämföra hur mycket de lärt sig om de haft en mer eller mindre fördomsfull lärare.

Föga förvånande var det katastrofalt för flickors inläring med en fördomsfull lärare. Bland flickor som började högstadiet med lika bra kunskaper gick inläringen brett isär. Särskilt skadliga var de låga förväntningarna för tjejer som kom in i högstadiet med sämre förkunskaper: de som redan hade det svårast i ämnet drabbades extra hårt. Fördomsfulla lärare var också mer skadliga för flickor från familjer med lägre social status. Lärarnas fördomar förstörde alltså skillnaderna mellan barn med olika social bakgrund.

Jag kom att tänka på forskningen om lärares förväntningar när jag för någon vecka sedan hörde talas om Kristdemokraternas nya förslag på skolområdet. Tanken är att skolor i utsatta områden ska få ökad närvaro av poliser i skolan. De behövs eftersom lärare utsätts för brott från eleverna, hävdar partiet. Enligt min mening är det här en farlig väg att gå med skolpolitiken. Det riskerar att skapa fördomar om utrikes födda elever som sämre presterande och mer problematiska, något som sannolikt får återverkan på alla elever i gruppen genom att forma lärares förväntningar. Att etablera eller späda på lägre förväntningar riskerar också att förstöra allra mest för barn som redan inledningsvis har svaga resultat. De riskerar också att göra som störst skada för barn från lägre socioekonomisk bakgrund.

Johanna Rickne